

Յ Ի Մ Ա Ր Ը

Փոքրիկ նավիկա Է. Ռանգոլպ-ԼիխՇիլդի

—Կանգնիր, Ռեդինալդ: Ի՞նչպէս ես, ինչո՞ւ այդպէս արագ լիազու՞մ ես, — Լոնդոնից հեռանալու մտադրութեամբ կայարանում երկաթուղային գնացքին սպասող օտարականը դարձաւ իր մօտով հապճեպ անցնող մէկին և խփեց նրա ուսին:

—Ի՞նչ էր մնացել քեզ առանց միրուքի չճանաչէի — չարունակեց նա, — Ի՞նչպէս է ընտանիքդ, ի՞նչպէս է քո կնոջ առողջութիւնը:

—Ցաւում եմ, յարգելի պարոն, որ ես ձեզ չեմ ճանաչում, — պատասխանեց միւսը — դարձեալ չեմ կարող իմ կնոջ առողջութեան մասին դժբախտաբար ոչինչ ասել, որովհետեւ ես դեռ ամուսնացած չեմ: Բացի դրանից պիտի նկատեմ, որ իմ անունը Ռեդինալդ չէ:

—Ի՞նչ էք ասում, ներցէք, այդ անկարելի է հաւատալ:

—Դ՛ուք, պարոն, սխալացնում էք ինձ իմ եղբոր հետ. իմ անունը Ռոբերտ Մաքեֆիլդ է: Ես ու եղբայրս շատ նման ենք իրար:

—Այդ շատ հետաքրքիր է: Եթէ դուք միրուք ունենայիք, այդ ժամանակ խիստ զժուար կը լինէր ձեզ միմեանցից տարբերել: Ես բողբոլիին չը գիտէի թէ Ռեդինալդը եղբայր ունի:

—Շատ ճիշտ է: Նա իմ մասին ոչ մի ակնարկութիւն արած չի լինիլ: Ես՝ այսպէս ասած, «խմարն» եմ մեր ընտանիքի:

—Ուրեմն թոյլ տուէք ինձ ձեզ ներկայանալու. Պատու Գասսէն՝ «ատելին» մեր ընտանիքի մէջ, բայց այս էլ ասեմ, որ ես չեմ կորցրել իմ յոյսերը ժամանակով այս յատկութիւնը ինձնից վերացնելու:

—Ահա, ուրեմն վիճակակից ընկեր ունեմ, այդ լաւ է: — ասաց Մաքեֆիլդը և սեղմեց ծանօթի ձեռքը: — Բայց ասացէք

խնդրեմ, կարող էք յայտնել ինձ եղբորս հասցէն: Ես հէնց այս րօպէին եմ Նոր-Զեկանդիայից կամ աւել ճիշտն ասած Պարիզից այստեղ հասել, տեղիս մի քանի ծանօթներին այցելութիւններ անելու նպատակով:

—Ահ, եթէ չեմ սխալուում, մի անգամ Ռեգինալդը պատահմամբ յիշել է, որ մի եղբայր ունի Նոր-Զեկանդիայում, բայց չը գիտէր իսկապէս ձեր բնակութեան ճիշտ տեղը:

—Կարող է պատահել. ես ինձ զիտմամբ եմ ծածուկ պահել, որպէս զի ցոյց տայի ժամանակով, թէ «ընտանիքի յիմարն» էլ կարող է մի բան ձեռք բերել:

—Սակայն թող տուէք ինձ հարցնել, ինչու ձեզ «յիմար» են կոչում, կամ ուրիշ խօսքով՝ ինչու դուք ընդունում էք ձեզ վրայ այդ անունը:

—Աւելի շուտ էի սպասում այդ հարցը ձեզնից լսելու: Ես չեմ հասկանում, ես բացարձակապէս չեմ հասկանում, թէ ինչու ինձ «յիմար» են կոչում: Եթէ մարդիկ կարողանային ինձ պարզ ցոյց տալ «յիմար» խօսքը իր իսկական իմաստով, և «յիմար» գործողութիւնները իրանց բովանդակ նշանակութեամբ, այն ժամանակ հեշտ էր, ես կը համեմատէի այդ բոլորը իմ անձնաւորութեան, իմ ամբողջ էութեան, գործունէութեան հետ, և ի մեծ միտքարութիւն իմ, կ'իմանայի բանի բուն պատճառը: Սակաւ չեմ լսել եղբորիցս և չըջապատ մարդկանցից, թէ ես «յիմար» եմ հէնց այն պատճառով, որ չեմ մտածում ու գործում միւս մարդկանց պէս: Օրինակ՝ ինձ նախատում են թէ ինչու համբերատար, աւելի քան ներողամիտ, խաղաղասէր, գրեթէ միշտ զիջանող եմ անկարողներին, տկարներին. ինչու յաճախ այցելում եմ Լոնդոնի խուլ անկիւնները, խօսակցում աղքատներին, օրուայ հացի կարօտ չքաւորներին, հիւանդ, ուժասպառ բանուորների հետ և աշխատանքիս մեծ մասը բաժանում նրանց մէջ:—«Յիմար» ես, այն «յիմար» բառի բուն նշանակութեամբ, երբ չեմ հասկանում դարու ոգին, անձնական ապահովութեան և հանգիստ ապրելու մեծ խնդիրը:—Այս խօսքերով պարսաւում էին բոլոր իմ քայլեր գիտողները, երբ ես Լոնդոնում, իմ հայրենի քաղաքումն էի ծառայում, և լուռ ու մունջ, առանց մէկին, միւսին ուշադրութիւն դարձնելու, շարունակում այդ նօրմալ, այդ ինձ համար խիստ բնական գործը՝ աղքատ ու արհամարհուած դասակարգի հետ սերտ կապեր հաստատելով:

—Այո, այո, հիմա հասկացայ թէ բանն ինչուին է, չնորհակալ եմ,—պատասխանեց Գասսէն:

—Եւ գիտէք, յարգելի պարոն,—վրայ բերեց Ռոբերտ Մաքեֆիլդը,—եւ երբեմն տրտնջում եմ բնութեան դէմ, որ եթէ

չէ շնորհել ինձ հանճարեղ միտք, վերաստեղծելու գերմարդկային ոյժ, զօրութիւն, գոնէ տար ինձ ճարպիկութիւն, ստախօսելու, խորամանկելու, խարդախելու, նենգամտելու կարողութիւն, ընդունակութիւն, հէնց միմիայն այն պատճառով, որ իմանայի թէ այն ժամանակ ինչ յատուկ անուն կը ստանայի շրջապատիցս կարծում եմ այն ժամանակ աւելի յարգուած կը լինէի, քան այժմ:

—Ո՛հ, անշուշտ, անկասկած: Այն ժամանակ դուք կը ստանայիք քաղաքագէտի փայլուն կոչումը: Այժմ, ներկայ շրջանում, գնահատուող ամենամեծ քաղաքագէտը պէտք է ամենայն անհրաժեշտութեամբ օժտուած լինի բացի ձեր թուած յատկութիւններից, նաև անգթութեամբ, արիւնածարաւ և վրիժառու տենչանքով: Ո՛հ, տիրել այս բոլոր յատկութիւններին և քաղաքական կամ զինուորական ծառայութեան մտնել, այն ժամանակ կարելի է վաղը գնե՞րալ, իսկ միւս օրը ամենամեծ պալատականը դառնալ: Այն ժամանակ կարելի է տէրութեան հաւատարմութեամբ, հայրենասէր ժողովրդի խորին յարգանքը, պաշտօնական մամուլի փառաբանութիւնը վայելել: Այժմ, ներկայ բոլորում, մեր հայրենիք Անգլիան բնաւ չի ուղեկալ մի երկրորդ Գլադստոն ունենալ, ո՛հ, ամենևին. նա ամենայն փափագով կ'ուզէր այն ունենալ մի միջնադարեան արիւնոտ շերտ, զինուած քաղաքագիտութեան նորագոյն գէնքերով, որպէս զի կարողանար տէրութեան պատճառած ներկայ մեծ հանգույցը լուծել, և ամբողջ աշխարհի առաջ ի փառս Անգլիայի մի նոր, ծաղկափունջ պսակ հիւսէր, ցօղուած բուրբերի արիւնով: Եւ այն ժամանակ, պարոն Մաքսֆիլդ, կը մոռացուի Գլադստոնի անունը ժողովրդական աշխարհից և լոկ պատմական մի անուն կը դառնայ:

Հէնց այդ բոլորին նայեց նա դէպի ներքև և տեսաւ, որ գալիս է արդէն այն գնացքը, որով ի՞նքը պիտի գնար, այդ պատճառով նա պատրաստուեց հեռանալ իր ծանօթից:

—Ա՛խ, ներեցէք, պարոն, տաք խօսակցութիւնը մոռացրեց ձեզ եղբօրս հասցէն յայտնելու: Բացի այդ, կարծեմ ես ևս հետաքրքրուելու բարոյական պարտք ունեմ հարցնելու՝ արդեօք ինչո՞ւ ձեզ «ատելի» են կոչում, կամ ուրիշ խօսքով՝ ինչո՞ւ դուք ընդունում էք ձեզ վրայ այդ ածականը:

—Շատ լաւ, այս բոլորիս,—ասաց ճանապարհորդը և գրեց հասցէն մի թղթիկի վրայ, ու տուաւ Մաքսֆիլդին: Իսկ ինչ վերաբերում է ձեր հետաքրքրութեան բաւարարութիւն տալուն,—չարունակեց նա—այդ, ներեցէք ինձ ասելու, մի երկար և խիստ հետաքրքիր պատմութիւն է, և անկարելի է այս սուղ

ժամանակամիջոցում ձեզ հաղորդել, թողնենք մի ուրիշ անգամ, ես չտապում եմ այժմ:

—Ներեցէք, մի հարց եւ: Ձեր սկզբում արած ակնարկութիւնից երկայ որ եղբայրս արդէն կին ունի, արդեօք ճիշտ է այդ:

—Ի հարկէ, մինչև անգամ մի քանի ամիս սրանից առաջ նա մի որդի ունեցաւ:

—Այո, և գիտէք արդեօք ում հետ է ամուսնացել:

—Եթէ չեմ սխալւում նա պէտք է Ֆենսկուրի, կամ Ֆենկուրի դուստրը լինի:

—Այսինքն Ֆարկուրի,—չուտով ուղղեց Մաքեֆիլդը:

—Ճիշտ այդպէս, Ֆարկուր, Դօրա Ֆարկուր:

—Դօրա Ֆարկուր, այո,—կրկնեց Մաքեֆիլդը շեշտակի եղանակով և իսկոյն գունատուեց: Մի անորոշ արտայայտութիւն ստացան նրա աչքերը:

—Ծանաչում էք նրան, մի պանչելի, վերին աստիճանի գրաւիչ կին է,—աւելացրեց Գասսէն,—և մի անբացատրելի սէր է տածում դէպի Ռեզինայիդը: Այժմ ներեցէք ինձ, ես գնում եմ, ահաւասիկ այն գնացքը, որով ես պիտի հեռանամ այստեղից: Չափազանց ուրախ եմ, որ բախտ ունեցայ ձեզ հետ ծանօթանալու, անշուշտ կը տեսնուենք, մնաք բարև:

Ռօբերտ Մաքեֆիլդը ոչինչ չը պատասխանեց: Նա անշարժ ու անզգայ սևեռեց իր աչքերը մի կէտի և խորասուզուեց մի սրտամաշ մտածմունքի մէջ: Նոր եկած գնացքից դուրս թափառող խուռն բազմութիւնը, որ նրա աջ ու ձախ կողմից հըրհըրելով անցնում էր, չը կարողացաւ ոչ մի բանով նրա միտքն ու ուշադրութիւնը գրաւել, մինչև որ բռնակիր ծառաներից մէկը մօտենալով նրան, բարձր ձայնով գոչեց. «Պարոն, ի՞նչ ունիք տանկու»:

Այն ժամանակ դարձաւ նա դէպի ծառան, և ոչինչ չը պատասխանելով, անզգայի կերպով ուղղեց իր ծանր ու դանդաղ քայլերը կրկին դէպի կայարանի շինութիւնը:

—Այս բոլորն առաջանում է նրանից, որ մարդ ընտանիքի մէջ «յիմար» կոչման արժանանալով, կորցնում է իր ինքնազուտահուլութիւնը և չի համարձակւում իր սիրած օրիորդին խնդրելու, որ փոքր ինչ սպասել կարողանայ,—մտածեց նա դառնութեամբ:—Եւ արդեօք այս իսկապէս մի անհասկանալի «յիմարութիւն» չէ: Այժմ, այսպիսի պայմաններում, ես չեմ ուզում այլևս քաղաք մտնել, ես պէտք է իսկոյն յետ դառնամ այնտեղ, որտեղից եկել եմ, ես այլևս ոչինչ չունեմ այս քաղաքում: Ու-

րեմն նա կին է և մայր. Ռեգինալդի կինը... Ո՛հ, հեռանալ, հեռանալ իսկոյն այստեղից՝

*
* *

«Մովէ» ջրափը, ուր գնալու համար հարկաւոր էր ամբողջ քսան ռոպէ, լիքն էր խուռն բազմութեամբ։

Մի բարձրահասակ, ածիլած հարթ երեսով, կնճռոտ դէմքով մարդ, հագած պաշտօնական համազգեստ, մի ձեռքին վերարկուն, միւսով բռնած մի փոքրիկ արկղ, ծանր ու մտախոհ քայլում էր ափի վրայ։ Հէնց որ նա տեսաւ իր մօտով անցնող մարդուն, մի քննական հայեացք ձգեց նրա վրայ և իսկոյն մօտեցաւ նրան։

—Ներեցէք ինձ յարգելի պարոն, կարող եմ մի ռոպէ ձեզ հետ խօսել։

Ճանապարհորդը նայեց օտարականին ապշալից հայեացքով, և գլուխը շարժելով մի ինչ-որ բան մըմնջաց։

—Ոչ այստեղ, պարոն, սա մի մասնաւոր գործ է, ուրեմն արժէ մի քանի քայլ հեռանալ աստեղից։

Մի փոքր անցած, ճանապարհորդը տեսաւ որ արդէն այն շոգենաւը, որով ինքը պիտի գնար, տեղից շարժուեց և ճանապարհ ընկաւ։

—Ռեգինալդ Մաքեֆիլդ,—չեւտեց օտարականը պաշտօնական տոնով—ես խուզարկող ոստիկան Մորիցս, ձերբակալում եմ ձեզ, որպէս հայրենիքի դաւաճանի, որպէս պատերազմի դաշտից փախած երկչոտ ստրկի։

—Դուք սխալուում էք, ես նա չեմ, որին դուք որոնում էք։

—Պահ, խնայեցէք ձեր ջանքը, և ի դուր մի ուրանաք։ Ես չատ լաւ եմ ճանաչում ձեր դէմքը, և չը նայելով որ ածիլած է ձեր միրուքը և փոխած ձեր պաշտօնական համազգեստը, այնուամենայնիւ ես իսկոյն ճանաչեցի։

Ճանապարհորդը պահ մի կանգ առաւ և ռոպէական լուծեամբ կարծես ականջ դրեց իր խղճի ձայնին։

—Թերեւս ի դուր կը լինէր բանը երկար ձգձգել, դուք, ինչպէս երևում է, ոչ մի կերպ չէք ուզում հաւատալ իմ բացատրութեան,—ասաց նա—բայց այնուամենայնիւ այստեղ մի ինչ որ սխալ բան կայ։

—Շատ զեղեցիկ, յարգելի պարոն, ձեր տուած ցուցմունքներից կը պարզուի ամեն բան. սակայն պարտք եմ համարում ձեր ուշադրութիւնը այն բանի վրայ դարձնել, որ ձեր ուրա-

ցութիւնը խիստ կը դժուարացնէ գործը: Խոստովանեցէք անկեղծօրէն, որ ձեր անունը Մաքեֆիլդ է:

— Իմ անունը Մաքեֆիլդ է, — ասաց ճանապարհորդը ժպտախառն դէմքով:

*
* *

— Ասացէք տեսնեմ, ինչպէս եղաւ այդ. նա բացարձակ խոստովանում է իր ուլ լինելը, — հարցրեց ոստիկանապետ Սկոտլանդ-Հարդը ոստիկան Մօրիցին:

— Սկզբում նա չէր ուզում խոստովանել, ինչ որ ուզում էի ես նրանից խմանալ: Սակայն երբ խնդիրը պնդեցի, այն ժամանակ նա գունատուեց, լուռ խորասուզուեց մտքի մէջ և պարզ խոստովանելով իր անունը, հետեւեց ինձ առանց մի բառ արտասանելու, դիմադրութեան մի ամենափոքրիկ նշան ցոյց տալու: Ամբողջ կեանքումս առաջին անգամն է, որ տեսնում եմ մի այսպիսի համեստ, հեզ, խոնարհ յանցապարտ, այն աւտիճան, որ ակամայ մարդու գութ է շարժում: Եւ միւս կողմից հասկանալի է, որ այդ տեսակ երկչոտները կարող են միայն զինուորականի անունը արտաւերել և ուրիշ ոչինչ: Ի՞նչ օգուտ Անգլիային այդպիսի թուլամորթ օֆիցէրներին:

Ապա փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ, դատի է կանչւում Մաքեֆիլդը և եռակի յանցանք բարդւում նրա վրայ այն մեծ պատասխանատուութեան առաջ, որ ինքը իր փոքրիկ վաշտով, կռուի ամենակրիտիկական բռնակէին, փախուստի է դիմել: Նա հանգիստ ու անխռով էր, առանց մազաչափ շփոթուելու, և բոլոր հարցումներին նա ուրիշ ոչինչ չէ, բայց եթէ մեղմ տոնով արտասանում էր. «Ես մեղաւոր չեմ»: Քննութիւնից յետոյ, անմեղ զոհ Ռոբերտ Մաքեֆիլդը, դատապարտուած ծանր յանցանքի, կրկին լուռ ու մունջ, առանց որ և է տրտունջի, ներս խոթուեց բանտի խուցը:

Բանտարկուելուց երեք օր անցած, յանկարծ բանտապահ ծառաներից մէկը յայտնում է Մաքեֆիլդին, թէ մի ինչ-որ կին ցանկանում է իր հետ քիչ խօսել: Փոքր անցած, նրա առաջ կանգնում է իր եղբայր Ռեզինալդի կինը: Նա հագել էր ոտից մինչև գլուխ սև շորեր, վարդագոյն դէմքը ծածկել սև քօղով, որի մանր ծակոտիւններից կարելի էր նշմարել երիտասարդ կնոջ դէմքի վրայ հեզահամբոյր պարկեշտութիւն, ամբողջ հոգին վառող, հուրհրատող սէր, բայց միևնոյն ժամանակ վրդովուած, կսկծալի վիճակ:

Նրանք մի բոլակէ լուռ ու մունջ նայեցին միմեանց:

Նոյեմբեր, 1901.

—Դուք չէիք սպասում ինձ այստեղ և այս վիճակում գտնել,—նկատեց Ռոբերտ Մաքեֆիլդը.—հաւանորէն մեր ընտանիքը ինձ բոլորովին մոռացած կը լինի:

—Ո՛հ, ո՛չ,—յարեց երիտասարդ կինը.—լուրը ինձ հասնելուց անմիջապէս հասկացայ, որ այդ անակնկալ վտանգին ենթարկուողը դուք էք, որովհետև Ռեգինալդը արդէն հեռացած է քաղաքից:

—Հեռացած:

—Այո, հէնց որ լսեց թէ ձերբակալութեան հրաման է արձակուած իր դէմ, անյապաղ թողեց Լոնդոնը:

Վերջին խօսքերը արտասանեց նա խիստ ցածր ձայնով:

—Այդ դէպքում ուրեմն նա չի կարող իր վրայ բարդուած մեղադրանքը մաքրել, հնարաւորութիւն չի ունենալ իր պաշտպանութեան մասին հոգալ:

—Ոչ,—փոփոսաց կինը,—նա հաղորդել է ինձ ամեն բան, նախ քան հեռանալը. ազատութեան ոչ մի միջոց չը կայ:

—Բայց ինչպէս է պատահել այդ դժբախտութիւնը, Ո՞րտեղից և ի՞նչ պատճառով է նա փախուստի դիմել: Արդե՞ք իրաւացի է կառավարութեան վարմունքը:

—Ա՛խ, այդ նկարագիրը սարսափելի է,—ասաց երիտասարդ կինը.—ես այստեղ ամբողջ անցքը ձեզ հաղորդել անկարող եմ, միայն ասեմ որ Ռեգինալդի, որպէս օֆիցէրի ցոյց տուած աններելի պարտազանցութեան մէջ մեղաւոր եմ ես ինքս այնքան, որքան և ինքը Ռեգինալդը: Այո, Ռեգինալդը քաջ է, անգամ ահարկու և խիստ հայրենասէր, քիչ չեմ կարգացել լրագրներում նրա տարած յաղթութիւնների մասին գովասանքների Սակայն այն սէրը, այն անզուգական, անսման սէրը, որ փոխադարձաբար տածում ենք իրար, մատնեց Ռեգինալդին տխուր և անփառունակ վիճակի, երբ Կալքենֆէլդ արիւնահեղ ճակատամարտում, ուր մեր հայրենիքը անասելի կորուստ ունեցաւ, նա մահուան երկիւղից ստիպուած, որ ըստէ առ ըստէ սպառնում էր նրան անդունդ գըլորել, կամ աւելի ճիշտն ասած՝ իմ սիրոյ պատճառով փախուստի դիմեց, որի հետևանքը եղաւ մեր գնդերի չփութութիւնը և բուրերի սարսափելի կոտորածը: Ա՛խ, Ռեգինալդին չի կարելի մեղադրել, դեռ երկու ամիս հադիւ էր անցել մեր ամուսնութիւնից, երբ մեզ բաժանեցին միմեանցից: Նրանի թէ ես ես այնտեղ լինէի և երկուսս միասին զէնքերը ձեռքներիս զոհուէինք հայրենիքի պատուին, որով գոնէ այսօր այս անտանելի նախատիքին չէինք արժանանալ, և միւս կողմից մենք կատարած կը լինէինք մեր բարոյական պարտքը:

—Ուրեմն, յարգելի դուստրդ Ֆարկուրի,—յարեց Ռոբերտ Մաքեֆիլը երգիծարանական տոնով,—եթէ ձեր սէրը մէջտեղ չը լինէր, եղբայրս՝ չնորհիւ իր քաջագործութեան և հայրենասիրական վառ խանդին, անգթօրէն, անբեցէք ինձ այսպէս ասելու, անմեղ արիւն կը թափէր, և վաղը միւս օրը կ'արժանանար զինուորական մեծ կոչման, փառքի ու պատուի Դուք ես, ինչպէս ասացիք, հակառակ կանացի սեռի թուլութեան, հրաշքներ կը գործէիք բուրերի դէմ, զոյգով կը զոհուէիք հայրենիքի պատուին։ Յարգելի դուստրդ Ֆարկուրի,—շարունակեց նա հեղինակաւոր և ինքնավստահ ոճով,—ասացէք խնդրեմ, ո՞վ չէ հայրենասէր այս դարում, ո՞վ ուրիշին բարձր կը դասէ իր հայրենիքից, ազգից և եթէ ուզում էք տէրութիւնից, ո՞ւմ երախտութեամբ չի ետ ալ հայրենասիրական վառ զգացում, կռուելու, զոհուելու տենչանք, եթէ խնդիրը յայտարարուած լինի «յանուն ազատութեան», եթէ անակնկալ դէպքերը վտանգ, կորուստ սպառնային ազգի, ազատ հայրենիքի գոյութեան։ Այն ժամանակ հաւատալիք չէր, որ Ռեզինալդները երբէք չէին փախչիլ պատերազմի դաշտից, ուր նրանք քշուած են այժմ ակամայ, այն ժամանակ ամուսնական սէրերը տեղի կը տային աւելի բարձր՝ հայրենիքի փրկութեան սուրբ սիրոյ, և վերջապէս այն ժամանակ նոյն իսկ ինձ նման «յիմարները» մի-մի հերոս կը դառնային և կրակ կը տեղային թշնամու բանակի վրայ։ Իսկ այժմ, ներկայ դէպքում, մեր հայրենիքի կոիւր այդ տեսակին չէ պատկանում։ Անգլիան չի ուզում ազատուել, այլ ազատութիւն խորտակել։ Նրան ոչ ոք վտանգ չի սպառնում, այլ ինքն է վրտանգում, կորստի մատնում ուրիշին։ Եւ այս բոլորից յետոյ, թող զարմանալի չը թուայ, եթէ ասեմ, որ Անգլիայի զինուորը զոհուած է ներկայ պարագայում ոչ թէ յանուն հայրենիքի պատուի ու փառքի, այլ Անգլիայի աշխարհ գրաւող ընչաքաղցու-թեան, նրա հրէական շահասիրութեան։ Մենք մահկանացուներս յարգելի դուստրդ Ֆարկուրի, պէտք է նաև մարդասիրական զգացումներ ունենանք։ Մենք չը պէտք է բնաւ ուրանանք արդարութիւնը, ճշմարտութիւնը, եթէ նոյն իսկ դա ըստ երևութիւն ընդդէմ է մեր հայրենիքի շահերին։ Մենք, ինչպէս և ամբողջ աշխարհը, երբէք չենք կարող չը խոստովանել բուրերի արդար վարմունքը, չը ծափահարել նրանց ակնյայտնի քաջագործութիւնը և չը մաղթել յաղթութիւն նրանց զէնքին։—Ինչո՞ւ—կը հարցնէք։—Մի վախենաք, ես հայրենիքի դաւաճան չեմ։—Հէնց այն պատճառով, որ նրանց դրօշակը փողփողում է յանուն սուրբ անկախութեան, ազատութեան, հասարակական-քաղաքացիական ինքնուրոյնութեան, ահա թէ ինչու։ Եւ հէնց այդ ինքնա-

բուղիս շարժառիթն է միակ պատճառը որ անով ու սարսափով յետ են նահանջում անգլիական լեգէօնները բուրերի փոքրիկ արիասիրտ խմբերից, այդ սուրբ զգացումն է պատճառը, որ բուրերի կիճն ու օրիորդը զէնքը ձեռքներին անխնայ գետինն են տապալում մեր եղբայրակիցներին: Մաղթենք, յարգելի դուստրդ Ֆարկուրի, բուրերին յաջողութիւն մինչև վերջ, եթէ ճշմարտասէր ու արդարադատ ենք, եթէ բարեկամ ենք ընկճուածին ու հալածուածին: Իսկ մեր հայրենիքը, հսկայ Անգլիան, մի վախենաք, նա չի կորչիլ, միայն բարոյական ապտակ ուտելուց և անագին կորուստ ունենալուց յետոյ, վերջապէս յուսահատուած դաշնագիր կ'առաջարկէ: Եւ այն ժամանակ «կեցցեն բուրերը, կեցցէ հասարակապետութիւնը», կը գոչէ համայն աշխարհը:

Ռոբերտ Մաքեֆիլդի այս ձիգ մենախօսութիւնից յետոյ բաւական ժամանակ լռութիւն տրեց նրանց մէջ: Վերջապէս երիտասարդ կինը խօսքը փոխելով հարցրեց նրան.

— Իսկ դուք, ասացէք խնդրեմ, այդ ինչ պատահեց, ես լսել եմ ձեր մասին, որ դուք գտնուեմ էք աշխարհի միւս ծայրում, այդ ինչպէս եղաւ որ ձեր եղբոր փոխարէն դուք կալանաւորուեցիք, — հարցրեց երիտասարդ կինը յաւակցական եղանակով: — Ես բացառապէս դրա համար եմ եկել, խնդրում եմ բացատրեցէք ինձ:

— Ինչպէս կեանքում շատ շատերը, որոնք մեղ ճանաչում են, ինձ և եղբորս գրեթէ միշտ իրար հետ սխալեցնում են՝ մէկին տեսնելուց միւսն են կարծում, նոյն կերպ խաբուեց և ոստիկանութիւնը, ինձ՝ Ռոբերտ Մաքեֆիլդիս Ռեզինալդ Մաքեֆիլդ կարծելով: Ես վերջին ժամանակ գործով Պարիզ էի, եկայ Լոնդոն մի քանի այցելութիւններ անելու. սակայն հագիւ Լոնդոնի կայարանը հասած, ինչ-ինչ պարագաներ փոխեցին մտադրութիւնս և ես վճռեցի իսկոյն յետ դառնալ, Հապճեպ քայլերով «Մովէ» ջրափը հասնելով, շտապեցի չողենաւ նստել, բայց յանկարծ մի բարձրահասակ ոստիկան առանձնայնելով ինձ, իսկոյն կալանաւորեց:

— Բայց ինչո՞ւ տեղի տուիք, ինչո՞ւ չը հասկացրիք նրան ձեր ով լինելը:

— Առաջին՝ որովհետեւ նա չէր հաւատալ ինձ, երկրորդ՝ որովհետեւ այդ միջոցով իմ եղբայր Ռեզինալդին վտանգի կ'ենթարկէի և երրորդ՝ ով գիտէ, գուցէ առաջացել է այս անտարբերութիւնից:

— Ուրեմն դուք յօժարակամ բանտ էք նստել, որպէս զի ձեր եղբորը վտանգից ազատէք:

—Այո՛, բայց մի մոռանա՛ք, որ իմ եղբայրը միևնոյն ժամանակ ձեր ամուսինն է։

Այս խօսքերի վրայ երիտասարդ կինը ցնցուեց ամբողջ մարմնով։ Նա դարձրեց իր հայեացքը դէպի բանտարկեալը և կարդաց նրա աչքերում անցած կեանքի, ուրախ ժամերի մի լիարժեք հիւսուածք, ծածկուած միթագին շղարշով։

—Սակայն ի՞նչ էք ուզում անել,—հարցրեց կինը տխուր ձայնով, ընկճուած սրտով։

—Այդ ձեզնից է կախուած, Դօրա,—թոյլ տուէք ինձ ձեզ այսպէս կոչելու, որպէս իմ եղբոր կին, կարծեմ իրաւունք կը տաք ինձ։

—Օ՛, ոչ միայն իբրև իմ ամուսնու եղբայր... Ձեր արած բարութիւնը Ռեզինալիի և ինձ համար ոչ ոք, բացարձակապէս ոչ ոք չէր անիլ։

—Ես սիրով պատրաստ եմ ամեն բան անել, միայն թէ ձեզ փորձանքից ազատ պահել, և կարծում եմ ոյժ ունեմ իմ մէջ՝ այդ անելու։ Ոստիկանական վարչութիւնը համոզուած է առ այժմ, որ ես իրանց որոնածն եմ՝ Ռեզինալի Մաքեֆիլդը, մինչդեռ նա այժմ Լոնդոնից հեռու է և ապահով. սակայն ի՞նչ էք կարծում, այդ երկար չի տևիլ։ Մանրամասն քննութիւնից յետոյ կարող է բոլորովին ինձնից անկախ պատճառներով ճշմարտութիւնը յայտնուել, ուրեմն և կարող են նրան հետեւել և բռնել։

—Ես գիտեմ, օ, ես այդ գիտեմ։

—Նրա ձերբակալութիւնը, Դօրա, անշուշտ ձեզ և ձեր որդուն վտանգի կ'ենթարկէ։ Իսկ ինձ ոչ մի բան չի խանգարում. ես մեն-մենակ եմ, և իմ բանտարկութիւնը ոչ կ'նոջ, ոչ որդու, ոչ ընկերոջ և ոչ այլ մէկին փնաս չի պատճառում։

—Ի՞նչ էք ուզում ասել զբանով,—հարցրեց Դօրա փարկուրը, արտասուալից աչքերը նրան ուղղելով։

—Որ ես ձեզ դարձեալ սիրում եմ, և անգամ աւելի, քան առաջ։

—Ինչպէ՛ս, դուք ինձ... Ինչպէ՛ս...

—Որ ես Անգլիան թողել եմ, որպէս զի մի ուրիշ երկրում պաշտօն ու կարողութիւն վաստակելով, ձեզ ձեռք բերել կարողանամ։ Եւ այժմ, թէև իմ կարողութիւնը դեռ ես չառ մեծ չէ, սակայն բոլորովին ապահովուած են իմ պաշտօնական բոլոր յարաբերութիւնները։ Իսկ այժմ, ինչպէս տեսնում էք, ես արդէն բանտի մէջ եմ, իմ եղբոր փոխարէն, նրա պատիժը ըստ երևութիւն ես պիտի կրեմ։ Սակայն, կրկնում եմ, Դօրա, նրա ծպտեալ զրութիւնը կարող է յայտնուել, որքան էլ հեռու պահէ

իրան չըջանաներից: Այժմ գնացէք դուք ձեր որդու հետ նրա մօտ և այս բոլորը հասկացրէք: Ապա բոլորդ միասին գնացէք Նոր- Զելանդիա, այնտեղ կարող է եղբայրս իմ պաշտօնը վարել, ինչպէս ես այստեղ իրանն եմ վարում: Պաշտօնակիցներս և այլ բոլոր ծանօթներս նոյն կերպ և դեռ աւելի հեշտ կարող են եղբօրս ինձ տեղ կարծել, ինչպէս խաբուեց տեղիս օստիկանութեան խուզարկող աչքը: Նրան ոչ մէկը ոչինչ գտնարութիւն չի կարող պատճառել և այդպիսով գոնէ կը վայելէք իմ աշխատանքի պտուղները: Իսկ իմ բոլոր ձգտումները, իմ Դօրա, բոլոր իմ ոսկի, հոգեմաշ երազները, որ ունենում էի միայն և միմիայն ձեր պատճառով, չեն կորչիլ լիովին—մասամբ կ'իրականանան:

—Անկարելի է, այդ ես չեմ կարող: Խիստ ծանր և անտանելի է այդ պատասխանատուութիւնը՝ ուրիշի վաստակ վայելելը:

—Դուք հրաժարում էք ձեր թանկագին ամուսնուն, ձեր սիրելի որդու հօրն ազատել: Ուրեմն դուք ուզում էք թէ՛ նրան և թէ՛ ձեզ ընդմիշտ կորստեան մատնել:

—Ա՛խ, ինչպէս կարող եմ ձեզ—ձեզ, որ այս բոլորէն պատկերացաւ ինձ որպէս ամենաաղնիւր բոլոր մարդկանցից, թոյլ տալ մի այդօրինակ զոհարերութիւն անելու Ո՛հ, պարոն Մաքեֆիլդ, իմ կանացի թոյլ ու քնքոյշ սիրտը բողբոջում է զրա դէմ:

—Հաւատո՞ւմ էք դուք, որ այս զոհարերութիւնը—եթէ թոյլ տանք մի բոլոր այդպէս անուանելու—կարող է ինձ իսպառ դժբախտացնել: Թէեւ այս ինքն ըստ ինքեան ինձ համար երազած սիրոյ վարձատրութիւն չէ, սակայն և այնպէս այս կատարում է ի պատիւ ձեր—բացառապէս ձեզ համար, իմ Դօրա, ձեզ համար, ձեր ապահովութեան և բարօր կեանքի համար ես պատրաստ եմ ամեն ինչ անել: Այդ պատճառով հոգու ամենայն հանգստութեամբ համաձայնուեցէք ասածիս հետ և հէնց վաղը հեռացէք Անգլիայից: Այլ ես աւելորդ է ձեզ երկար մնալ այստեղ, ուր երկինքը խռովել է ձեզինց:

—Օ՛, իմ Ռոբերտ, ի՞նչպէս կարող էք մի այդ օրինակ անուր ու հազուադիւրս փրկանք առաջարկել՝ իմ «նասիրութեան» բաւականութիւն տալու համար: Եւ արգեօք ի՞նչպէս կարող եմ ես այդ ագնիւ, անգնահատելի ընծան ընդունել և դրանով իմ ամուսնու և որդու համար պատասխանատուութեան տակ ձգել դժբախտիս Ո՛հ, սարսափելի իրականութիւն:

—Համաձայնուեցէք, իմ Դօրա, և գնացէք առանց որ և է այլևայլութեան: Հանգամանքները արգելում են ձեզ հայրենի

երկրում մնալ, ձեր սիրած վայրերում ապրել, կամայ-ականայ պէտք է հնազանդուէք: Գնացէք մի նոր հայրենիք, կարողութիւն և հիմնովին ապահովուած ապագան սպասում են ձեզ ով-կիանոսի միւս կողմում: Հայրենիք ու կարողութիւն, որ բառիս իսկական նշանակութեամբ ձեր ստացուածքը, ձեր սեփականութիւնը կը դառնան, առանց որեւէ դժուարութեան, որովհետեւ այդ բոլորը ձեզ, Դօրա, միայն ձեզ համար են ձեռք բերուած ամենայն խնայողութեամբ: Մնացէք այնտեղ, մինչև որ իմ մասին որեւէ բան կը լսէք: Աստուած օրհնէ ձեզ:

—Թնդ Աստուծոյ օրհնութիւնն ու կարող ձեռքը ընդմիշտ հովանի լինի ձեզ, ազնիւ, անկեղծ Ռոբերտ,—ասաց երիտասարդ կիներ և արտասուաթոր աչքերով համբուրեց ազատակամ բնատարկալի ձեռքը:

Դանդաղ քայլերով մօտեցաւ Դօրան դէպի դուռը, և ապա իսկոյն և արագ յետ դառնալով մըմնջաց հետեհալ խօսքերը.

«Այս էլ Ռեզինալդի և իմ որդու փոխարէն», ասաց և ամենայն արագութեամբ քաշելով երեսի սև քօղը, ի նշան բուռն երախտագիտութեան, մի խանդավառ համբոյր զրոյմեց Ռոբերտի փայլուն ճակատին.—Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, միմիայն ինձ, իմ չնորհակալութիւնը միայն կեանքիս վախճանով կ'արտայայտուի»,—ասաց նա հեկեկալով, և լալահառաչ դուրս գնաց:

Գերմ. *) թարգմ. Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

*) Բնագիրը անգլիերէն է: